

Michał Paszkowski

Kazachstan: wątpliwe źródło dostaw ropy naftowej do rafinerii w Europie Środkowej

Wejście w życie w dniu 5 grudnia 2022 r. sankcji Unii Europejskiej wobec Rosji, które uniemożliwiają import drogą morską ropy naftowej z tego państwa, wymusiło na rafineriach w Europie, w tym z państw Europy Środkowej, poszukiwanie alternatywnych gatunków, m.in. z Kazachstanu. Na dostawy surowca z tego państwa liczą rafinerie w Niemczech, jednak kierunek importu (rurociąg Przyjaźń) jest problematyczny. Natomiast rafinerie w państwach Europy Środkowej już przerabiają surowiec z Kazachstanu, ale w ograniczonych ilościach (głównie zakłady w Czechach oraz Rumunii).

Znaczenie Kazachstanu dla rynku naftowego. Kazachstan należy do największych producentów ropy naftowej na świecie ze średnią produkcją na poziomie 1,8 mln baryłek dziennie (największe znaczenie mają trzy złoża: Tengiz, Kashagan oraz Karachaganak, które odpowiadają za 60% krajowego wydobycia)¹. Zdecydowana większość produkcji (ok. 80%) jest kierowana na eksport. W Kazachstanie funkcjonują trzy rafinerie (Atyrau, Pavlodar, Shymkent) o łącznych zdolnościach przerobowych wynoszących 400 tys. baryłek dziennie. Ilości te są wystarczające do pokrycia kształtującego się w tym państwie zapotrzebowania na paliwa.

Eksport ropy naftowej wydobywanej w Kazachstanie odbywa się poprzez cztery główne kanały. Po pierwsze – rurociąg CPC, o zdolnościach przesyłowych wynoszących 1,3 mln baryłek dziennie, który umożliwia eksport surowca z Kazachstanu poprzez terytorium Rosji do terminala naftowego w Yuzhnaya Ozereyevka niedaleko Noworosyjska nad Morzem Czarnym. Po drugie – rurociąg Atasu-Alashankou, który umożliwia eksport ropy naftowej z Kazachstanu do Chin, o zdolnościach przesyłowych wynoszących 400 tys. baryłek dziennie. Po trzecie – rurociąg Baku-Supsa, który przebiega przez terytorium Azerbejdżanu oraz Gruzji (dostawy są realizowane sporadycznie do Azerbejdżanu statkami). Po czwarte – rurociąg Atyrau-Samara, który łączy kazachski oraz rosyjski system rurociągowy i umożliwia dostawy surowca do portu Ust-Luga nad Morzem Bałtyckim. Dostawy tą trasą są możliwe, gdyż poprzez rosyjski system surowiec jest dostarczany do bazy magazynowej w Unieczy przy granicy z Białorusią, a następnie rurociągiem BTS-2 do terminala naftowego w Ust-Luga. Uwzględniając kanały transportowe, od wielu lat dla Kazachstanu największe znaczenie ma rurociąg CPC – i to przez tę magistralę, biorąc pod uwagę wolumen sprzedaży, będzie zapewne w kolejnych latach maksymalizować eksport spółka KazMunayGas.

Niemcy liczą na import surowca z Kazachstanu. Od kilku tygodni pojawiają się sygnały, że dostawami ropy naftowej z Kazachstanu są zainteresowane dwie rafinerie w Niemczech – w Schwedt (przerób wynosi 226 tys. baryłek dziennie) oraz Leuna (236 tys. baryłek dziennie), które importują surowiec rurociągiem Przyjaźń, a także częściowo poprzez terminal naftowy w Gdańsku oraz w Rostocku. Dostawy tym samym miałyby być realizowane właśnie z wykorzystaniem rurociągu Przyjaźń. W tym celu pod koniec grudnia 2022 r. doszło do podpisania umowy pomiędzy firmami KazTransOil (operator rurociągów z Kazachstanu) oraz Gomeltransneft-Druzhba (operator rurociągów na Białorusi), dotyczącej tranzytu kazachskiej ropy naftowej przez terytorium Białorusi. Zgodnie z deklaracjami Kazachstanu w styczniu 2023 r. mają zostać zrealizowane takie dostawy testowe. Nadal nie wiadomo, jakie stanowisko w tej kwestii zajmą Polska oraz Rosja. Co ważne, w przeszłości tego typu dostawy nie były realizowane. Jednocześnie import morski do Niemiec z Kazachstanu (gatunek CPC Blend) jest rzadki, bowiem w latach 2016-2022 miały miejsce jedynie dwie dostawy tego surowca do tych dwóch rafinerii, z czego ostatnia w marcu 2022 r. Na taką sytuację wpływ mają przede wszystkim właściwości fizyko-chemiczne obu

¹ Produkcja w ostatnich latach była ograniczona poprzez uczestnictwo Kazachstanu w porozumieniu państw OPEC+, a także w efekcie pandemii COVID-19 oraz problemów technicznych głównie na złożu Kashagan.

gatunków – ropa naftowa z Rosji jest bardziej zsiarczona (siarka: 1,48%) i lżejsza (API: 30,6), natomiast z Kazachstanu mniej zsiarczona (siarka: 0,55%) oraz cięższa (API: 46,6). W związku z tym surowiec z Kazachstanu nie może być traktowany jako idealny zamiennik dla ropy naftowej z Rosji, a jedynie jako uzupełnienie dostaw gatunków porównywalnych do rosyjskich (np. z Arabii Saudyjskiej, Iraku lub Iranu).

Dostawy surowca do Europy Środkowej. Przez lata kluczową rolę dla większości rafinerii w tych państwach odgrywała Rosja. Niemniej wojna rosyjsko-ukraińska sprawiła, że wiele rafinerii poszukuje obecnie zamienników dla gatunków z Rosji. W przeszłości kilka zakładów importowało również surowiec z Kazachstanu, przy czym udział tego państwa w dostawach był dotychczas niewielki. W Europie Środkowej ropę naftową z Kazachstanu importują przede wszystkim rafinerie w Czechach (Kralupy) oraz w Rumunii (Năvodari). W Czechach funkcjonują dwie małe rafinerie – w Litvínovie oraz w Kralupach, które importują surowiec dwoma niezależnymi kanałami (Litvínov – rurociąg Przyjaźń; Kralupy – rurociągi TAL i IKL). Sprawia to, że w zakładach są przerabiane inne gatunki (Litvínov – ropa naftowa z Rosji; Kralupy – surowiec z różnych kierunków, w tym z Kazachstanu). Dostawy z tego państwa odpowiadają za ok. 10-12% zapotrzebowania rocznie. Natomiast w Rumunii funkcjonują trzy rafinerie – jedna w Năvodari oraz dwie w Ploeszti. Import surowca z Kazachstanu odbywa się przede wszystkim do rafinerii Petromidia w Năvodari, która należy do firmy Rompetrol Rafinare. Właścicielem zakładu jest rząd Rumunii (44,7%) oraz KMG International (54,63%), a więc spółka córka kazachskiej firmy KazMunayGas. W odniesieniu do innych rafinerii w Europie Środkowej surowiec z Kazachstanu nie odgrywa dużej roli, a dostawy odbywają się przede wszystkim w oparciu o umowy typu spot (np. ropa naftowa z tego państwa była przerabiana w rafineriach w Polsce).

Wnioski

- W Europie, w tym także w Europie Środkowej, wiele rafinerii podejmuje wysiłki na rzecz dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw ropy naftowej w efekcie wejścia w życie sankcji na Rosję. W chwili obecnej najbardziej zaawansowane są rozmowy w sprawie stałych dostaw ropy naftowej z Kazachstanu rurociągiem Przyjaźń do Niemiec. Niemniej pomimo porozumienia zawartego pomiędzy operatorami rurociągów z Kazachstanu i Białorusi nie ma pewności, że faktycznie dojdzie do takich dostaw. Rosja zapewne zgodzi się na tranzyt przez swoje terytorium, gdyż będzie mogła nadal wykorzystywać rurociąg do celów biznesowych (zysk z tłoczenia surowca) oraz politycznych (możliwość decydowania o wielkościach i terminach dostaw). Natomiast nie wiadomo, jakie będzie stanowisko strony polskiej, w tym spółki PERN S.A.
- Uwzględniając kanały eksportowe (ich wielkość), Kazachstan w kolejnych latach będzie maksymalizować eksport ropy naftowej na rynki międzynarodowe głównie poprzez terminal naftowy nad Morzem Czarnym. O ile transport surowca poprzez terytorium Rosji, Białorusi, a następnie do Polski i Niemczech (rurociąg Przyjaźń, nitka północna) lub poprzez Ukrainę do państw Europy Środkowej (rurociąg Przyjaźń, nitka południowa) jest możliwy pod względem technicznym (ropa naftowa z Rosji i Kazachstanu w momencie transportu nie będzie mieszana), o tyle pojawia się wątpliwość natury politycznej, dotycząca takiej współpracy. Dla państw UE, które nakładają sankcje na Rosję oraz Białoruś, możliwość dalszej współpracy z Rosją na polu energetycznym ponownie budzi obawy o wykorzystywanie przez Rosję surowców jako narzędzi politycznych oraz uzależnianie od decyzji politycznych wielkości i terminów tłoczenia ropy naftowej do Europy.
- W przypadku realizacji dostaw ropy naftowej z Kazachstanu do Niemiec nastąpiłoby otwarcie możliwości transportu surowca także do innych państw w Europie Środkowej via Białoruś (system rurociągu Przyjaźń). Jeżeli doszłoby do realizacji takich dostaw do Niemiec, to być może importem surowca z Kazachstanu byłyby zainteresowane inne zakłady, w tym przede wszystkim rafineria w Kralupach w Czechach. Jednak nawet jeżeli doszłoby do takich dostaw, to miałyby one charakter uzupełniający dla importu ropy naftowej z innych kierunków – z uwagi na specyfikę surowca z Kazachstanu.
- Kazachstan jest jednym z większych producentów ropy naftowej na świecie, ale jego rynkowy udział w porównaniu do Rosji jest zdecydowanie mniejszy (udział w rynku Rosji w 2021 r., a więc jeszcze przed

sankcjami kształtował się na poziomie 12%, natomiast Kazachstanu – 2%). Tym samym, nawet jeśli zgodnie z rządowymi prognozami produkcja w 2023 r. w Kazachstanie ma wzrosnąć o 6% w porównaniu do poziomu z 2022 r., to nadal nie można traktować tego państwa w kategoriach gwaranta bezpieczeństwa energetycznego dla rafinerii w Europie Środkowej, a dostawy nawet do samych rafinerii w Niemczech – jeżeli zostaną zrealizowane – będą stanowić jedynie uzupełnienie importu realizowanego przede wszystkim poprzez terminale naftowe w Gdańsku oraz Rostocku.